

О. Ф. Сальнікова

доктор наук з державного управління, кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри стратегії національної безпеки та оборони
Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського

В. С. Клименко

кандидат політичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
(проблем воєнної безпеки держави)
кафедри стратегії національної безпеки та оборони
Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського

В. П. Грищенко

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри стратегії національної безпеки та оборони
Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ВАРШАВСЬКОГО САМІТУ НАТО ТА ЇХ ВПЛИВ НА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз результатів Варшавського Саміту НАТО для України. Розкрито основні положення Комплексного пакету допомоги НАТО Україні, що є унікальним в практиці Альянсу інструментом надання допомоги з метою посилення обороноздатності та реформування сектору безпеки і оборони відповідно до його стандартів.

Ключові слова: стратегія, національна безпека, національні інтереси, стратегічні пріоритети, суверенітет.

Постановка проблеми. Агресія Росії проти України відродила ризик міждержавних зіткнень та показала, що територіальна цілісність будь-якої європейської країни перебуває під загрозою. Це примушує НАТО продовжити трансформацію своєї політики та повернутись до позиції сили в колективній обороні. Саміт НАТО у Варшаві, який проходив 8-9 липня 2016 року, став головною подією минулого року щодо питань безпеки у Євроатлантичному регіоні. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг назвав цей саміт визначальним і переломним із часу завершення холодної війни [1]. Напередодні Брюссельського саміту, який буде проходити під впливом певної корекції зовнішньої політики США, актуальним буде аналіз рішень останніх самітів НАТО, передусім їх впливу на забезпечення національної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Всього за історію створення НАТО було проведено 29 самітів. Передостанній Уельський саміт НАТО 2014 року був першим самітом НАТО після завершення холодної війни, на якому була

відсутня російська делегація. Питання Уельського саміту передусім стосувалися ситуації в Афганістані. Разом із цим особлива увага главами держав та голів урядів країн – членів НАТО була приділена ситуації, що склалася в Україні. Комісія Україна-НАТО прийшла до висновку, що порушення Росією суверенітету, територіальної цілісності і незалежності України підриває національну безпеку України і має серйозні наслідки для стабільності та безпеки всієї євроатлантичної території [2].

Варшавський саміт став логічним продовженням попереднього Уельського. Виходячи з аналізу Комюніке, що було оприлюднене за результатами Варшавського саміту, а також заяв, що пролунали під час Саміту, Альянс зберігає єдність в розумінні свого основного завдання, а також є одностайним, як в питанні оцінки наявних загроз, так і в питанні відповіді на них [5].

Мета статті. У цій статті автори ставлять за мету провести аналіз результатів Варшавського саміту НАТО, його значення для України та розкрити основні положення Комплексного пакету допомоги НАТО Україні.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з аналізу Комюніке, яке було оприлюднене за результатами Варшавського саміту, а також заяв, що пролунали під час Саміту, Альянс зберігає єдність в розумінні свого основного завдання, а також є одноставним як в питанні оцінки наявних загроз, так і в питанні відповіді на них.

Ключове завдання НАТО залишається незмінним: для того, щоб забезпечити безпеку, Альянс повинен і буде продовжувати ефективно виконувати всі три основні завдання, які визначені в Стратегічній концепції: колективна оборона, врегулювання кризових ситуацій та гарантування безпеки на основі співробітництва [4].

В Альянсі констатують, що Росія порушила цінності, принципи і зобов'язання, що лежать в основі відносин між Росією і НАТО, як це передбачено в Базовому документі Ради Євроатлантичного Партнерства

1997 року, Основоположному акті НАТО – Росія 1997 року та в Римській декларації 2002 року.

Зокрема, до дестабілізуючих дій та політики Росії в НАТО відносять: триваючу незаконну і нелегітимну окупацію Криму, яку в Альянсі ніколи не визнавали і не визнають і яку закликають Росію припинити; порушення суверенних кордонів шляхом застосування сили; навмисну дестабілізацію обстановки на Сході України; великомасштабні раптові навчання Збройних Сил Російської Федерації, що суперечать Віденському документу, а також провокаційні дії військових підрозділів ЗС РФ поблизу кордонів НАТО, в тому числі у Балтійському і Чорноморському регіонах та регіоні Східного Середземномор'я; безвідповідальну і агресивну ядерну риторику, військову доктрину і реальні дії з боку РФ; неодноразові порушення повітряного простору НАТО Повітряно-космічними силами РФ.

Також в НАТО відмічають, що військове втручання Росії, значна її військова присутність і підтримка режиму в Сирії, а також використання своєї військової присутності в Чорному морі для проєкції сили в Східному Середземномор'ї створили додаткові ризики і виклики для безпеки союзників та інших країн регіону.

Говорячи про необхідність збереження діалогу з РФ, в НАТО розуміють, що інколи такий діалог, зокрема в публічній сфері може призвести до зворотного результату, коли в РФ зможуть використати це в своїх цілях – або для впливу на оцінку членами євроатлантичного співтовариства дій РФ, або для досягнення стратегічної переваги над Альянсом у інформаційній сфері.

Тому НАТО продовжує нарощувати власні можливості по недопущенню успіху РФ в будь яких агресивних діях по відношенню до Альянсу. Так, в НАТО констатували, що виконання заходів в рамках прийнятого на саміті в Уельсі Плану дій щодо готовності НАТО значно підвищило готовність, оперативність і гнучкість Альянсу в умовах безпекового середовища, яке суттєво змінилось в зв'язку з агресивними діями РФ. В Комюніке ще раз наголосили на тому, що саме План дій щодо готовності НАТО відповідає на виклики, пов'язані з Росією.

Заходи з гарантування безпеки, що були здійснені в рамках Плану дій щодо готовності НАТО, забезпечили безперервну військову присутність на ротаційній основі і значну активність в східній частині Альянсу, яка в більшій мірі піддається загрозам з боку РФ. В НАТО впевнені, що ці заходи оборонного характеру демонструють колективну солідарність і рішучість захищати всіх союзників.

До основних заходів в рамках реалізації Плану дій щодо готовності НАТО, що вже втілені в життя, в НАТО віднесено такі:

- посилено Сили реагування НАТО, підвищено їх готовність та істотно збільшено чисельність (до 40 тис.), що робить цей елемент більш боєздатним, гнучким і спроможним формувати з'єднання об'єднаних сил НАТО дивізійного рівня, до складу якого можуть входити сухопутний, повітряний, морський компоненти, а також підрозділи сил спеціальних операцій;

- створено нові Об'єднані сили високого ступеня готовності до дій, що здатні до дій вже протягом 2-3 діб. При цьому ці сили були сертифіковані та готові до застосування з 2015 року, а план ротації підрозділів з 7 країн, що будуть формувати Об'єднані сили високого ступеня готовності (Франція, Німеччина, Італія, Польща, Іспанія, Туреччина, Велика Британія) затверджено вже на період до 2022 року;

- створено вісім багатонаціональних підрозділів об'єднаних сил НАТО на території країн – членів НАТО у Східній Європі, що повинні будуть забезпечити оперативне розгортання сил НАТО (Об'єднаних сил високого ступеня готовності до дій та складових елементів сил відповіді НАТО) для посилення можливостей Альянсу здійснення дій у відповідь на можливу агресію;

- вжито необхідних заходів для підвищення здатності НАТО посилитись за рахунок нових проєктів в області інфраструктури і підвищення гнучкості в швидкому переміщенні сил по території країн – членів Альянсу;

– в рамках структури об'єднаних сил НАТО створено штаб багатонаціонального корпусу «Північний Схід» в Польщі, а також засновано штаб багатонаціональної дивізії «Південний Схід» у Румунії, які здатні прийняти командування підрозділами об'єднаних сил НАТО і забезпечити гнучкі варіанти командування й управління в їхніх регіонах;

– прийняте рішення посилити Постійний компонент військово-морських сил НАТО додатковими можливостями;

– розширено програму навчань НАТО;

– підсилено можливості з розширеного планування та прискореного прийняття рішень з метою забезпечення як військового, так і політичного реагування;

– погоджено стратегію щодо ролі НАТО в боротьбі з гібридною війною, яка здійснюється в координації з ЄС;

– прийнято рамкові заходи з адаптації НАТО до негайного реагування на зростаючі виклики і загрози з півдня.

Говорячи про досягнуте, в НАТО також планують і далі підсилювати власні спроможності, зосередившись на речах, що мають суттєво підвищити оборонну спроможність Альянсу.

Зокрема, НАТО зосередиться на розвитку системи стратегічного прогнозування розвитку обстановки шляхом посилення власних розвідувальних можливостей. Так, в НАТО проведуть розвідувальну реформу, метою якої є забезпечення своєчасного виявлення загроз, планування операцій, та процесу прийняття рішень в Альянсі. В рамках реформи створюється Об'єднаний підрозділ розвідки та безпеки, який очолює помічник Генерального секретаря НАТО з питань розвідки і безпеки. Основною метою діяльності цього підрозділу буде забезпечення більш ефективного використання наявного персоналу і ресурсів, а також забезпечення максимально ефективного використання розвідувальної інформації, що надається країнами – членами НАТО [5].

Наступним заходом з посилення можливостей Альянсу є розвиток військово-морської складової. В Альянсі покладають на неї чотири завдання: участь в колективній обороні і стримуванні, врегулюванні криз, забезпечення колективної безпеки, а також безпеки на морі. Наріжним каменем морських спроможностей Альянсу є Постійні військово-морські сили, і вони повинні бути посилені та стати частиною розширених сил відповіді НАТО. На цей час в

НАТО активно працюють над розробкою морської стратегії Альянсу, а також концепцією майбутніх морських операцій НАТО, які є ключем до морської могутності НАТО. Увага до розвитку морських сил НАТО в першу чергу спричинена загрозами Альянсу з боку РФ, зокрема на Балтиці та в Північній Атлантиці, які тісно пов'язані, в тому числі, з російською концепцією на європейському театрі дій, яка передбачає відокремленням акваторії Балтійського моря в разі конфлікту з НАТО.

Найбільшою відповідальністю НАТО в підсумковому документі названо захист та оборону території і населення країн Альянсу від нападу, як це передбачено в статті 5 Вашингтонського договору. Тому на Варшавському саміті зроблено особливий наголос на стримуванні та колективній обороні. Водночас НАТО підтримує свою здатність реагувати на кризи за межами Альянсу і бере активну участь у поширенні стабільності та зміцненні міжнародної безпеки через взаємодію з партнерами та іншими міжнародними організаціями [5].

Сьогодні в НАТО розраховують на ефективне стримування та оборону на основі відповідного поєднання можливостей ядерних сил, звичайних сил і протиракетної оборони. Тут наголошують на тому, що до тих пір, поки існує ядерна зброя, НАТО залишатиметься ядерним альянсом і розраховують на ядерні потенціали країн-членів: насамперед США, а також Великої Британії та Франції. При цьому в Альянсі зазначають, що в питанні ядерного стримування пріоритетне значення буде й надалі надаватись американській ядерній зброї передового базування, що розміщена в Європі.

Наголошуючи на тому, що основною метою ядерного потенціалу НАТО є збереження миру, запобігання і стримування агресії, у Альянсі заважають, що будь-яке застосування ядерної зброї проти НАТО докорінно змінить характер конфлікту, не виключаючи можливості нанесення ядерного удару у відповідь, але стверджують, що обставини, при яких НАТО доведеться використовувати ядерну зброю, є вкрай малоймовірними.

Протиракетну оборону в підсумковому документі Варшавського саміту також відносять до елементів стримування, хоча розуміють, що цей елемент не може замінити ядерну зброю. Зокрема, у Варшаві країни – члени НАТО підтвердили необхідність розвитку системи протиракетної оборони. Основні заходи були визначені

на саміті в Лісабоні ще в 2010 році і передбачають розгортання елементів ПРО на території окремих країн – членів НАТО на східному та південному кордонах. Незважаючи на протести з боку РФ, в НАТО погодили подальші дії з розвитку власних можливостей з протиракетної оборони і, констатувавши певні успіхи в цьому напрямку, поставили собі за завдання завершення етапу створення наступного ключового елемента протиракетної оборони НАТО – системи командування та управління, побудова якої стане показником готовності системи ПРО НАТО до застосування за призначенням.

Значущим є те, що на саміті НАТО в Варшаві кіберпростір визнано «сферою операцій, в якому НАТО має захищати себе так само ефективно, як вона це робить у повітрі, на землі та на морі» [5]. Це означає, що будь-які кібератаки проти країни – члена НАТО будуть тут розглядатись тут як привід застосування ст. 5 Вашингтонського договору та забезпечення колективної оборони, в тому числі і шляхом проведення адекватних дій у відповідь. НАТО наголошує, що розвиваючи спільні спроможності, не забувають і про те, що «кожна країна Альянсу виконуватиме свої обов'язки щодо підвищення стійкості та здатності швидко і ефективно реагувати на кібернапади, у тому числі у гібридних контекстах» [5].

В Альянсі стверджують, що «зробили кроки, щоб забезпечити здатність ефективно вирішувати проблеми, пов'язані з гібридною війною, де спостерігається застосування широкого, складного і адаптивного поєднання традиційних і нетрадиційних засобів, а також явних і прихованих військових формувань і цивільних заходів» та рішуче заявляють про те, що «в НАТО готові надати допомогу союзнику на будь-якій стадії гібридної кампанії – в рамках колективної оборони та рішуче заявляють про готовність застосувати ст. 5 Вашингтонського договору в разі гібридної агресії проти одного з членів Альянсу [4].

Головним підсумком Варшавського Саміту НАТО для України є схвалення Комплексного пакету допомоги НАТО (далі – КПД) для України. КПД є унікальним в практиці НАТО інструментом надання допомоги з метою посилення обороноздатності та реформування сектору безпеки і оборони відповідно до стандартів Альянсу. КПД для України є інструментом надання матеріально-технічної, практичної, консультативно-дорадчої та іншої допомоги для задоволення термінових потреб України в

ході агресії з боку РФ, а також у стратегічному плані – в контексті проведення комплексних реформ відповідно до стандартів НАТО на основі Річних національних програм під егідою Комісії Україна–НАТО та Процесу планування та оцінки сил у рамках програми НАТО «Партнерство заради миру».

За своїм обсягом, КПД для України є безпрецедентним. КПД для України передбачає 13 магистральних напрямів та 40 піднапрямів надання матеріально-технічної та практичної допомоги. НАТО надаватиме цільову допомогу Україні за такими напрямками: розбудова інституцій та спроможностей; управління, контроль, зв'язок та комп'ютеризація; логістика і стандартизація; військово-технічне співробітництво; кібернетична безпека; енергетична безпека; медична реабілітація; протидія саморобним вибуховим пристроям, знешкодження вибухонебезпечних предметів та розмінування; наукові проекти, пов'язані з безпековою проблематикою; стратегічні комунікації; протидія гібридній війні; реформа органів безпеки; планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру [5].

На реалізацію конкретних проектів на зазначених напрямках буде спрямовано 8 спеціальних Трастових фондів НАТО для України, 4 програми НАТО, а також допомога від країн – членів НАТО у рамках двостороннього співробітництва. Консультативно-дорадча допомога з боку НАТО Україні в КПД введена на стратегічний рівень та охоплюватиме 10 сфер.

Країни – члени НАТО та міжнародні структури Альянсу взяли на себе зобов'язання забезпечити необхідними фінансовими ресурсами роботу з Україною в рамках визначених в КПД напрямів. Крім того, КПД для України містить зобов'язання щодо інтенсифікації відносин та співробітництва між Україною та НАТО, а також підтвердження відданості Альянсу своїй позиції щодо підтримки суверенітету та територіальній цілісності нашої держави. В КПД також визначено, що цей документ спрямований на удосконалення, консолідацію та посилення підтримки, що надається НАТО Україні.

В КПД закріплено зобов'язання Альянсу удосконалити координацію консультативно-дорадчої та матеріально-технічної допомоги Україні, в тому числі шляхом направлення до Представництва НАТО в Україні спеціального координатора допомоги. У цьому контексті також запроваджується підзвітність радників НАТО, що працюють в Україні, та Трастових фондів

Комісії Україна – НАТО її робочим органом. КПД для України спрямований на підтримку України з тим, щоб покращити її спроможності забезпечувати власну безпеку, а також у контексті реалізації Україною широкомасштабних реформ, включно з тими, що передбачені у Стратегічному оборонному бюлетені.

Реалії сьогодення вказують на те, що консультативно-дорадча підтримка з боку НАТО Україні в комплексному пакеті допомоги, що є унікальним в практиці НАТО інструментом надання допомоги з метою посилення обороноздатності та реформування сектору безпеки і оборони відповідно до стандартів Альянсу, введена на стратегічний рівень та охоплює 10 сфер. Однією з ключових сфер дорадчої допомоги стратегічного рівня є протидія гібридній війні.

Відповідно до Річної національної програми та Процесу планування та оцінки сил НАТО надаватиме цільову підтримку Україні за напрямом «Протидія гібридній війні», що передбачає діалог між Україною та НАТО щодо викликів сучасних війн, а також створення Платформи для визначення «отриманих уроків» гібридної війни проти України, що стане продовженням спільного дослідження, проведеного під егідою Організації НАТО з науки і технологій, а також низки семінарів та консультацій з обміну відповідним досвідом, організованих Міжнародним військовим штабом, Управлінням публічної дипломатії НАТО і Управлінням з планування на випадок надзвичайних ситуацій. У рамках цього дослідження в Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського виконано оперативне завдання за тематикою «Протидія гібридній війні», в якому були розглянуті наступні питання: безпекове середовище довкола України в умовах розв'язаної Російською Федерацією «гібридної війни» (глобальні, регіональні та національні аспекти); визначення терміну «гібридна війна»; основи протидії «гібридній війні»; повноваження суб'єктів протидії «гібридній війні»; особливості застосування сил оборони під час виконання завдань з протидії «гібридній війні»; керівництво силами оборони під час виконання завдань з протидії «гібридній війні»; особливості забезпечення сил оборони під час виконання завдань з протидії «гібридній війні»; правова основа протидії «гібридній війні».

Матеріали Звіту використовуються структурними підрозділами Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил

України для вироблення рекомендацій органам військового і державного управління щодо протидії гібридній війні, а також у навчальному процесі Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського.

Висновки і пропозиції. Отже, огляд прогресу України в досягненні поставлених цілей реформування та їх реалізації буде здійснюватися НАТО в рамках оцінювання результатів виконання Річних національних програм під егідою Комісії Україна – НАТО та Процесу планування та оцінки сил у рамках програми НАТО «Партнерство заради миру». Ці процеси будуть важливим фактором з точки зору обсягу допомоги і підтримки НАТО у рамках КПД. Комітет з питань партнерств та спільної безпеки у форматі з Україною буде готувати періодичні звіти щодо реалізації КПД для ознайомлення міністрів в рамках Комісії Україна – НАТО.

Україна і НАТО залишаються відданими активізації відносин та співробітництва в рамках Хартії про Особливе партнерство між Організацією Північноатлантичного договору та Україною, а також Декларації про доповнення Хартії. У відповідь на агресивні дії Росії проти України НАТО продемонструвала свою відданість Особливому партнерству з Україною, підтримавши її суверенітет і територіальну цілісність, а також розробивши спеціальні заходи підтримки для допомоги Україні у розвитку та зміцненні її інституційного потенціалу, у тому числі сектору безпеки і оборони. Деякі з цих заходів розраховані на їх негайне виконання як засіб допомоги Україні, інші спрямовані на підтримку довгострокових системних реформ сектору безпеки і оборони з метою посилення спроможності України забезпечити власну безпеку та сприяння в реалізації заявленої мети щодо реформування національних Збройних Сил відповідно до стандартів НАТО і досягнення їх взаємосумісності з силами НАТО до 2020 року.

Список використаної літератури:

1. Щорічний звіт Генерального секретаря НАТО за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions>.
2. Уельський саміт НАТО 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Уельський_саміт_НАТО_2014.
3. Варшавський саміт НАТО – критичний аналіз головних рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hvylya.net/analytics/geopolitics/varshavskiy-samit-nato-kritichniy-analiz-golovnih-rishen.html>.

-
4. Сайт Організації Північноатлантичного договору [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nato.int>.
5. Декларація Варшавського саміту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official>.
-

Сальникова О. Ф., Клименко В. С., Грищенко В. П. Анализ результатов Варшавского саммита НАТО и их влияние на урегулирование конфликта на востоке Украины

В статье проведен анализ результатов Варшавского саммита НАТО для Украины. Раскрыты основные положения Комплексного пакета помощи НАТО Украине, который является уникальным в практике Альянса инструментом оказания помощи с целью усиления обороноспособности и реформирования сектора безопасности и обороны в соответствии с его стандартами.

Ключевые слова: стратегия, национальная безопасность, национальные интересы, стратегические приоритеты, суверенитет.

Salnikova O. F., Klymenko V. S., Gryshhenko V. P. An analysis of the results of the Warsaw Summit of NATO and their impact on the settlement of the conflict in eastern Ukraine

The article analyzes the results of the Warsaw NATO summit for Ukraine. The main provisions of the Comprehensive NATO Assistance Package for Ukraine are disclosed, which is unique in the practice of the Alliance as a tool for providing assistance in order to strengthen the defense capacity and reform the security and defense sector in accordance with its standards.

Key words: strategy, national security, national interests, strategic priorities, sovereignty.